

זמינות אמצעי קצה וחיבור לאינטרנט עבור ילדים לצורך למידה מרחוק

כתיבה: מריה רבינוביץ' | אישור: יובל וורגן

תאריך: ו' באב תש"ף, 27 ביולי 2020*

סקירה

* קטע מסוים במסמך עודכן ב-9 בנובמבר 2020 (עמוד 9)

תוכן העניינים

1	תמצית	1
3	רקע	1.1
4	מדיניות משרד החינוך	1.1
4	היעדר נתונים מלאים על היקף ההשתתפות בפעילויות למידה מרחוק	1.2
5	נתונים על זמינות אמצעים טכנולוגיים ללמידה מרחוק בקרב תלמידים	2
5	נתונים מאיסוף ראשוני של משרד החינוך בעקבות משבר הקורונה	2.1
6	נתונים מדוחות ומחקרים נוספים	2.2
7	המשאבים הקיימים בבתיהם של התלמידים הנחוצים לצורך למידה בבית	2.2.1
11	מספר אמצעי הקצה בבתיהם של התלמידים	2.2.2
13	מענים ממשלתיים לצורך באמצעי קצה לילדים	3
15	תוכנית מחשב לכל ילד	3.1
17	הרחבת פעילות התוכנית בעקבות משבר הקורונה	3.1.1
18	פעילות משרד החינוך	3.2

תמצית

מסמך זה נכתב לבקשת יו"ר הוועדה לזכויות הילד של הכנסת חה"כ יוסף ג'בארין לקראת דיון הוועדה בנושא "הצורך החיוני במחשב לכל ילד". במסמך מוצגים מידע ונתונים על זמינות אמצעי קצה (מחשבים ניידים, מחשבי לוח וכדומה) וחיבור לאינטרנט (בבית התלמיד) לצורך למידה מרחוק בקרב תלמידי מערכת החינוך בישראל. המסמך אינו עוסק בסוגיה הכללית של פריסת תשתיות אינטרנט ברחבי המדינה, וגם לא בנושא תקשוב כיתות הלימוד בבתי הספר ובאתגרים הייחודיים הנוגעים ללמידה מרחוק בקרב תלמידים בחינוך המיוחד. כמו כן, יש היבטים חשובים של נושא הלמידה מרחוק שאינם נדונים במסמך זה, כגון זמינות ההורים לסייע לילדים צעירים ורמת האוריינות הדיגיטלית בקרב הורים ותלמידים.

להלן עיקרי המסמך:

- סמוך למועד סגירת בתי הספר בשל התפרצות נגיף הקורונה (15 במרץ 2020) החל לפעול מערך מקוון ללמידה מרחוק בבתי הספר בישראל. במערך הלמידה מערכת שידורים לאומית בעברית ובערבית לצד העברת תכנים ומשימות על ידי מורים באמצעות פלטפורמות וכלים דיגיטליים.
- משרד החינוך הציג בדיוני הכנסת נתונים כלליים בלבד על מספר הכניסות של התלמידים לאתרי משרד החינוך למטרות למידה מרחוק, אך לא ניתן להבין מהנתונים מה שיעור התלמידים שמתפתים בלמידה מרחוק בקרב התלמידים בשכבות גיל שונות, באוכלוסיות ובמגזרים שונים, וכיצד ניתן מענה לתלמידים שאין להם גישה לאינטרנט ולאמצעים אחרים הנדרשים ללמידה מקוונת מרחוק.

אמצעי קצה הזמינים לתלמידים בבתייהם

- על פי הערכות של משרד החינוך המבוססות על נתוני איסוף ראשוני שערכו גורמי המשרד השנה, לכ-95,000 עד 117,000 תלמידים, שהם כ-5%-7% מכלל התלמידים במערכת החינוך, אין כיום בביתם אמצעי קצה מסוג מחשב או טאבלט. על פי נתונים אלה, רוב התלמידים שאין מחשב בביתם הם תלמידים ערבים (כ-42,000 תלמידים) ותלמידים מהחברה הבדואית בדרום (כ-43,000 תלמידים).
- לצד נתוני האיסוף הראשוני האמורים, מוצגים במסמך נתונים הנוגעים לנושא מכמה דוחות ומחקרים שפורסמו לאחרונה. התמונה המצטיירת מן הנתונים במקורות אלה אינה אחידה בכל הנוגע לשיעור זמינותם של אמצעי קצה ללמידה מרחוק (או לחלופין, לשיעור המחסור בהם).
- במסמך של הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך הוצגו נתוני מחקר פיז"ה 2018, ובהם דיווחים של תלמידים בגיל 15 על המשאבים הקיימים בביתם הקשורים ליכולת למידה הנשענת על אמצעי תקשוב, כגון מחשב וחיבור לאינטרנט. על פי הנתונים, כ-95% מהתלמידים במגזר הכללי דיווחו שעומדים לרשותם בביתם מחשב שאפשר להשתמש בו וחיבור לאינטרנט. נמצא פער בין תלמידים יהודים לתלמידים ערבים בזמינות "מחשב שמתאים ללימודים": 4% מהתלמידים בחינוך העברי ציינו שאין להם מחשב, ולעומת זאת – 11% בחינוך הערבי.

- מניתוח של אגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר על בסיס נתוני סקר הוצאות משקי בית של הלמ"ס ל-2018 עולה כי שיעור המחסור באמצעים ללמידה מרחוק עשוי להיות גבוה יותר. על פי ניתוח זה, כ-20% מהתלמידים בישראל מתגוררים במשקי בית ללא מחשב ול-27% מהתלמידים אין בבית חיבור לאינטרנט.
- נתוני אגף הכלכלן הראשי מלמדים על פערים גדולים בתחום זה בין קבוצות האוכלוסייה היהודית (שאינה חרדית), הערבית והחרדית: כ-6% ומהתלמידים היהודים הלא חרדים מתגוררים במשקי בית ללא מחשב, ו-8% מתגוררים במשקי בית ללא מינוי לאינטרנט. לעומת זאת, 26% מן התלמידים הערבים מתגוררים במשקי בית שאין בהם מחשב ו-28% מתגוררים במשקי בית ללא חיבור לאינטרנט, ואילו בקרב תלמידים חרדים הנתונים הם 42% – מתגוררים במשקי בית ללא מחשב ו-72% – מתגוררים במשקי בית ללא חיבור לאינטרנט.

מספר אמצעי הקצה הזמינים בבתיהם של התלמידים

- הימצאם של מחשב וחיבור לאינטרנט בבית אינו מבטיח את אפשרות הלמידה מרחוק של התלמיד, מאחר שהמחשב לא בהכרח זמין עבור כל ילד במשפחה לצורך למידה מקוונת בזמן נתון.
- על פי נתוני פיז"ה, 47% מהתלמידים בישראל דיווחו כי יש בביתם שלושה מחשבים או יותר; 30% דיווחו כי יש בביתם שני מחשבים; 18% דיווחו על מחשב אחד בלבד בבית, ול-5% מהתלמידים אין מחשב בבית. שיעור התלמידים בחינוך הערבי שדיווחו כי בביתם מחשב אחד בלבד גבוה פי שניים משיעור התלמידים בחינוך העברי שבביתם מחשב אחד (30% לעומת 14%, בהתאמה).
- מהניתוח של אגף הכלכלן הראשי עולה כי בעוד שלכל תלמיד מהעשירון העליון יש שני מחשבים במשק הבית שלו בממוצע, רק לרבע מהתלמידים בעשירון התחתון יש מחשב במשק הבית. כלומר, יש פער של פי עשרה בין העשירון העליון לעשירון התחתון במספר המחשבים לתלמיד. **ממצא זה ממחיש את קושי יישום הלמידה מרחוק של תלמידים מהעשירונים הנמוכים, שהם יותר מחמישית מכלל התלמידים במערכת החינוך. למעשה, ברוב משקי הבית בעשירון התחתון אין מחשב או חיבור לאינטרנט וחסרה בהם התשתית הנדרשת להוראה מרחוק.**

מענים לצורך באמצעי קצה לילדים

- סוגיית הבטחתם של אמצעים טכנולוגיים המאפשרים לכלל התלמידים להשתתף בלמידה מרחוק עלתה כבר בראשית תקופת משבר הקורונה הן בדיוני הכנסת והן בעתירות שהוגשו לבית המשפט העליון בנושא.
- במסגרת דיוני הכנסת בסוף אפריל 2020 דיווחו שר החינוך דאז ח"כ רפי פרץ ומנכ"ל משרד החינוך כי יוקצו 50 מיליון שקלים לצמצום הפער הדיגיטלי בין התלמידים, אשר יספיקו, ככל הנראה, לרכישת אמצעי קצה שיחולקו לתלמידים באמצעות הרשויות המקומיות. הם ציינו כי מדובר על פתרון חלקי שרחוק מלתת מענה מלא לסוגיה. בהמשך לכך הוחלט כי רכישת המכשירים ואספקתם לתלמידים תבוצע באמצעות התוכנית מחשב לכל ילד, הפועלת בשיתוף בין משרד ראש הממשלה לעמותת המפעל הלאומי לפיתוח חברתי (להלן גם: העמותה).
- על פי תשובת משרד ראש הממשלה על פנייתנו, החשב הכללי של משרד האוצר אישר בפועל תקציב של 30 מיליון ש"ח, בחלוקה זו: 27 מיליון ש"ח אושרו למשרד ראש הממשלה לרכישת מחשבים – 13.5 מיליון

ש"ח אושרו עבור הפעילות בשנת 2020, ו-13.5 מיליון ש"ח נוספים אושרו לשנת 2021. **התקציב לשנת 2021 אושר באופן טנטטיבי בלבד, והוא מותנה באישור תקציב המדינה לשנת 2021.** 3 מיליון ש"ח נוספים אושרו עבור משרד החינוך לרכישת אמצעים טכנולוגיים ללמידה מרחוק עבור תלמידים בחינוך החרדי.

- מראשית שנת 2020 ועד עתה חולקו במסגרת התוכנית מחשב לכל ילד קרוב ל-7,000 מחשבים וערכות מחשב (כולל 4,000 מחשבים שעל חלוקתם הכריז ראש הממשלה בחודש אפריל). בזכות הגדלת התקציב נערכים במסגרת התוכנית לחלוקה של 5,000 עד 8,000 מחשבים נוספים. עם זאת, תקופה קצרה למדי עומדת לרשות גורמי התוכנית לנצל את התקציב הנוסף שאושר – חמישה חודשים בלבד עד לסיום השנה, ולא ברור אם גורמי התוכנית יצליחו לנצל את התקציב במלואו.

ממכלול הנתונים המוצגים במסמך עולים שני פערים מרכזיים:

- **תמונת המצב בכל הנוגע לשיעור המחסור באמצעי קצה לצורך למידה מרחוק בקרב תלמידים אינה מלאה, והממצאים הזמינים ממקורות המידע הקיימים אינם אחידים.**
- **המענה שאושרו בעת האחרונה הגורמים הממשלתיים הנוגעים בדבר יסייע לחלק מן התלמידים הזקוקים לכך, אך אינו נותן פתרון מלא, גם לא על סמך ההערכות שלפיהן שיעורי המחסור נמוכים יותר.**

בדיון הוועדה לזכויות הילד של הכנסת שלקראתו נכתב מסמך זה, דיווח נציג משרד האוצר כי משרדו הגיע להסכמות עם משרד החינוך בנוגע לתקציב של חצי מיליארד ש"ח לתשתיות תקשורת לבתי ספר וכן **תקציב של כ-400 מיליון ש"ח לרכישת כ-140,000 מחשבים לתלמידים** (כולל חבילות תקשורת, ביטוח ועמדות טעינה בבתי ספר), אשר יוקצו במתכונת של ספריות השאלה באמצעות בתי הספר.

1. רקע

סמוך למועד סגירת בתי הספר בשל התפרצות נגיף הקורונה (15 במרץ 2020) החל לפעול מערך מקוון ללמידה מרחוק בבתי הספר בישראל. במערך הלמידה מערכת שידורים לאומית בעברית ובערבית לצד העברת תכנים ומשימות על ידי מורים באמצעות פלטפורמות וכלים דיגיטליים.

למידה מרחוק כאשר מוסדות החינוך סגורים מאפשרת שמירה על הרצף הלימודי והפחתה של הפגיעה בשגרת הלימודים של התלמידים, לצד מתן מענה רגשי לתלמידים וקיום מסגרת חברתית-חינוכית תומכת. מנגד, היא מעוררת בעיות מהותיות כגון החמרת האי-שוויון בין תלמידים, הנובעות, בין היתר, מן הפער הדיגיטלי.¹

¹ אתי וייסבלאי, [למידה מרחוק בשעת חירום עקב סגירת מוסדות חינוך עם התפשטות נגיף הקורונה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מרץ 2020.

כדי שהלימודים מרחוק יתאפשרו באופן גורף נדרשת זמינות של כלים טכנולוגיים בבתייהם של כלל התלמידים (בעיקר מחשבים וגישה לרשת האינטרנט). אחרת, הלמידה מרחוק עלולה להעמיק את הפערים, הקיימים בלאו הכי, בין תלמידים מקבוצות אוכלוסייה שונות ומרקעים חברתיים-כלכליים שונים.²

1.1 מדיניות משרד החינוך³

נוהלי משרד החינוך בנושא למידה מרחוק בזמן חירום עוסקים באופן מוגבל מאוד במענה הנדרש לתלמידים מאוכלוסיות שונות ובפערים בין תלמידים בגישה לאמצעים הטכנולוגיים הנדרשים ללמידה. בחוזר מנכ"ל משרד החינוך מינואר 2019 בנושא "נוהלי שעת חירום במערכת החינוך"⁴ נדונה בין השאר הפעלת בתי הספר על תקן של מרכזי למידה לשעת חירום, לרבות בדרך של למידה מקוונת מרחוק באמצעות האינטרנט. בחוזר צוין כי בעת הפעלת בית הספר כמרכז למידה גמיש "בית הספר יביא בחשבון צרכים מיוחדים של קבוצות תלמידים שונות, כגון תלמידי החינוך המיוחד, תלמידים עולים, תלמידים מתקשים וקבוצות אחרות", **אך לא מובאות הנחיות ברורות כיצד לעשות זאת.**

על פי הוראות נוהל "חירום בזמן אמת", שפרסם משרד החינוך בתחילת שנת 2020,⁵ על המנהל למפות באמצעות מחנך הכיתה את הגישה של תלמידים לתקשורת אינטרנט עם תחילת שנת הלימודים, ולתת פתרון לתלמידים שאינם מקושרים לאינטרנט באמצעות ציוותם לחברים על פי קריטריון של סמיכות אל מקום המגורים או באמצעות שימוש במרכז למידה אזורי – ספרייה, מתנ"ס וכדומה. **נהלים אלו חלים על כל מוסדות החינוך במערכת החינוך, לרבות החינוך החרדי והחינוך הערבי, אך גם בהם אין עיסוק ספציפי במענים הנדרשים לאוכלוסיות האלה.**

יצוין כי תוך כדי התרחשות הלמידה מרחוק פרסם משרד החינוך הנחיות מפורטות לכל שכבות הגיל, ובהן נדרשו המורים לקיים סדר-יום מלא בלמידה מרחוק לכלל התלמידים, כולל ילדי הגנים.⁶

1.2 היעדר נתונים מלאים על היקף ההשתתפות בפעילויות למידה מרחוק

עד כה משרד החינוך לא פרסם נתונים מלאים על היקף ההשתתפות בפעילויות למידה מרחוק בתקופת משבר הקורונה. נתונים כלליים מסוימים הוצגו בדיוני הכנסת בחודש אפריל 2020 (ועיקריהם יובאו להלן), אך לא ניתן ללמוד מהם על שיעורי ההשתתפות בקבוצות

² משרד האוצר, אגף הכלכלן הראשי, [פערים חברתיים-כלכליים ומגזריים במידת המוכנות להוראה מרחוק במערכת החינוך](#), 2020.

³ אלא אם כן יצוין אחרת, המידע לקוח מתוך מסמך זה: אתי וייסבלאי, [למידה מרחוק בשעת חירום עקב סגירת מוסדות חינוך עם התפשטות נגיף הקורונה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, יוני 2020.

⁴ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל, [נוהלי שעת חירום במערכת החינוך](#), כ"ו בטבת תשע"ט, 3 בינואר 2019.

⁵ משרד החינוך, חטיבת הטמעת טכנולוגיות, [חירום בזמן אמת: נהלים והנחיות להתנהלות ולמידה מרחוק בחירום](#), ינואר 2020.

⁶ אתר משרד החינוך, פורטל רשויות ובעלויות חינוך, [למידה מרחוק: הנחיות לקדם-יסודי, הנחיות ליסודי, הנחיות לעל-יסודי](#), כניסה: 27 ביולי 2020.

אוכלוסייה שונות, בקבוצות גיל שונות ובקרב תלמידים עם מאפיינים כאלה ואחרים. בגלל **היעדר נתונים מסוג זה קשה להבין את תמונת המצב בכל הנוגע למאפייני התלמידים שלא השתתפו בלמידה מרחוק ולנתח את הסיבות לכך (ובתוך כך גם לבחון את השאלה אם אי-ההשתתפות קשורה למחסור באמצעים טכנולוגיים).**

בדיונים שהתקיימו בוועדה המיוחדת לחינוך של הכנסת (שפעלה עד הקמת ועדות הכנסת הקבועות) ובמליאת הכנסת בסוף חודש אפריל 2020, דיווחו מנכ"ל משרד החינוך ושר החינוך דאז על נתוני השימוש בכלים שעמדו לרשות מערכת החינוך לצורכי למידה מרחוק בתקופה שבה מוסדות החינוך לא פעלו. על פי נתונים אלה –

- נעשה שימוש ב-24 אתרי תוכן אינטרנטיים המיועדים ללמידה עצמאית, שבהם המורים בחרו משימות והפנו אליהן את תלמידיהם. בממוצע, נרשמו מדי יום כמיליון כניסות לאתרים אלה. מספר המשתמשים הייחודיים הממוצע ביום היה כ-450,000 משתמשים (ככל הנראה מורים ותלמידים יחד).
- הוקלטו כ-3,000 משדרי תוכניות לימוד, בעברית ובערבית, ב-36 אולפנים. כ-9.6 מיליון צפיות בשידורים נרשמו עד למועד הדיווח (30 באפריל). מספר המשתמשים (הצופים) הייחודיים הממוצע ביום היה כ-400,000.
- קרוב ל-100,000 מורים, מתוך כ-180,000 המורים במערכת, וכמיליון תלמידים השתמשו במרחבים כיתתיים וירטואליים.⁷

יצוין כי בחודשים מאי ויולי 2020, מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה למשרד החינוך פעמיים בבקשת מידע ונתונים על פעילויות המשרד בתחום השלמת הפער הדיגיטלי ובתחום סיוע לתלמידים שאין להם אמצעי קצה ותשתית אינטרנטית שמאפשרים למידה מרחוק, וכן על אופן היערכות המשרד לקראת תחילת שנת הלימודים הקרובה בהיבט זה.⁸ **נכון למועד סיום העבודה על מסמך זה טרם התקבלה תשובתו של המשרד בעניין.**

2. נתונים על זמינות אמצעים טכנולוגיים ללמידה מרחוק בקרב תלמידים

2.1 נתונים מאיסוף ראשוני של משרד החינוך בעקבות משבר הקורונה

בשנת הלימודים תש"ף למדו בבתי הספר בישראל (ללא גני ילדים), בכל שלבי החינוך (יסודי, חטיבה ותיכון) 1.84 מיליון תלמידים, וכ-60% מהם היו תלמידי בתי הספר היסודיים (1.07 מיליון תלמידים).⁹

⁷ הכנסת ה-23, דברי הכנסת, ישיבה 21, 30 באפריל 2020, עמ' 23-35.

⁸ פנייה של מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא היערכות לפתיחת שנה"ל תשפ"א, יולי 2020; פנייה של מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא למידה מרחוק, מאי 2020.

⁹ משרד החינוך, מינהל תקשוב ומערכות מידע, במבט רחב: מספרים על החינוך, כניסה: 23 ביולי 2020.

כאמור, משרד החינוך לא השיב עד כה על בקשות מידע בנושא זמינות אמצעים טכנולוגיים ללמידה מרחוק בקרב תלמידים. עם זאת, נתונים ראשוניים הוצגו בתשובה של המדינה על עתירות שהגישו לבית המשפט העליון הורים וארגונים חברתיים בעקבות משבר הקורונה, בדבר אי-יכולתם של ילדים מקבוצות אוכלוסייה מסוימות להשתתף בלמידה מרחוק בשל היעדר אמצעי קצה ותשתית אינטרנט בביתם. על פי נתונים אלה נמצא כי יש חוסר באמצעי קצה בקרב תלמידים מקבוצות מסוימות, לפי הפירוט הבא:

לוח 1: מספר התלמידים שאין בביתם אמצעי קצה, לפי קבוצות תלמידים מוגדרות ¹⁰ משרד החינוך, איסוף ראשוני 2020		
קבוצת תלמידים*	מספר אמצעי הקצה החסרים	הערות
ערבים	42,000	---
בדואים בצפון	5,500	---
בדואים בדרום	43,200	---
דרוזים	3,200	---
חרדים	1,200	משפחות שמעוניינות באמצעי קצה אך אין להן יכולת להשיגם
כיתות מיוחדות	22,000	מב"ר, אתג"ר, עולים, מרכזי חינוך טכנולוגי והחינוך המיוחד
סך הכול	בין 95,000 ל-117,000	טווח הנתונים נובע מחפיפה אפשרית בין הקבוצות. תלמידים אלה הם כ-5%-7% מכלל התלמידים בבתי הספר.
* ההגדרות והחלוקה של קבוצות אלה נעשו במקור.		

יצוין כי בנתונים אלה לא נכללים נתוני המחסור בקרב התלמידים בחינוך העברי שאינם לומדים בכיתות מיוחדות, ובהם תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שייתכן כי אין ביכולת משפחתם לרכוש אמצעים אלה. אך כאמור, מדובר באיסוף ראשוני, ועל פי תשובת המדינה לבג"ץ, בכוונת משרד החינוך להמשיך ולאסוף נתונים.¹¹

בתשובת המדינה על העתירות צוין כי בכ-98% ממשקי הבית בישראל יש לפחות טלפון אחד. על פי תשובה זו, "ניתן להשתתף במערך הלמידה המקוון ברובו גם באמצעות המכשירים הניידים אשר נמצאים במרבית בתי האב בישראל, אין חובה כי הדבר יתבצע באמצעות המחשב הביתי".¹²

2.2 נתונים מדוחות ומחקרים נוספים

להלן יוצג סיכום נתונים שפרסמו בחודשים האחרונים גופים שבחנו את נושא הלמידה מרחוק, ושאפשר ללמוד מהם על זמינות אמצעי הקצה ותשתיות האינטרנט בקרב התלמידים במערכת החינוך בישראל:

¹⁰ בג"ץ 2823/20 נאדר נאצר ואחרים נ' שר החינוך רפי פרץ ואחרים, תגובה מקדמית מטעם המדינה, 20 במאי 2020.

¹¹ שם.

¹² שם.

- נתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שזמינים בפרסומיה, ובהם נתוני הסקר החברתי משנת 2019.
- מסמך של הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (להלן: ראמ"ה) בנושא: מוכנות בתי הספר לשילוב פדגוגיה מקוונת,¹³ שפורסם בחודש מאי 2020, ובו, בין היתר, כמה נתונים על תנאי הלימוד באמצעים דיגיטליים בבתיהם של התלמידים. **הנתונים שהוצגו במסמך התבססו על תשובות של מנהלי בתי ספר ושל תלמידים בגיל 15 (רובם בכיתה י') על שאלונים שהועברו במסגרת מחקר פיז"ה שנערך בשנת 2018** בבתי ספר של משרד החינוך, דוברי עברית ודוברי ערבית, בפיקוח הממלכתי ובפיקוח הממלכתי-דתי. לא נכללו במסמך נתונים שנאספו בבתי ספר חרדיים שבפיקוח משרד החינוך ובבתי ספר שבפיקוח משרד העבודה והרווחה שכן בבתי ספר אלה קיימים "אתגרים ייחודיים באשר ללמידה מתוקשבת".¹⁴
- ניתוח נתונים שערך אגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר על רקע התפרצות נגיף הקורונה, ובמסגרתו נבחנה מידת המוכנות של משקי הבית בישראל ליישום למידה מרחוק.¹⁵ בניתוח של הכלכלן הראשי נכללו נתונים על תלמידים בחינוך העברי, הערבי והחרדי, בשלבי החינוך השונים. כמו כן, נעשתה בו השוואה בין תלמידים ממשקי בית מרקעים סוציו-אקונומיים שונים (לפי עשירון הכנסה). **הניתוח התבסס על נתוני סקר הוצאות והכנסות של משקי הבית שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ב-2018.**
- סקר דעת קהל בקרב הורים לילדים בגילים 3–16 שערך בחודש מאי 2020 מכון המחקר מאגר מוחות במטרה לבחון את דפוסי הלמידה מרחוק בתקופת הקורונה, עמדות והעדפות ללימודים בעתיד.¹⁶

2.2.1 המשאבים הקיימים בבתייהם של התלמידים הנחוצים לצורך למידה בבית

במסמך של ראמ"ה הוצגו נתונים על המשאבים הקיימים בבתי התלמידים הנחוצים לצורך למידה בבית בכלל ולצורך למידה הנשענת על אמצעי תקשוב בפרט, כגון מחשב וחיבור לאינטרנט. מהנתונים שהתקבלו עולה כי במגזר הכללי, כ-95% מהתלמידים דיווחו שעומדים לרשותם בביתם אמצעים הדרושים ללמידה בכלל וללמידה מקוונת: שולחן כתיבה ללימודים,

¹³ משרד החינוך, הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה): מוכנות בתי הספר לשילוב פדגוגיה מקוונת, 10 במאי 2020.

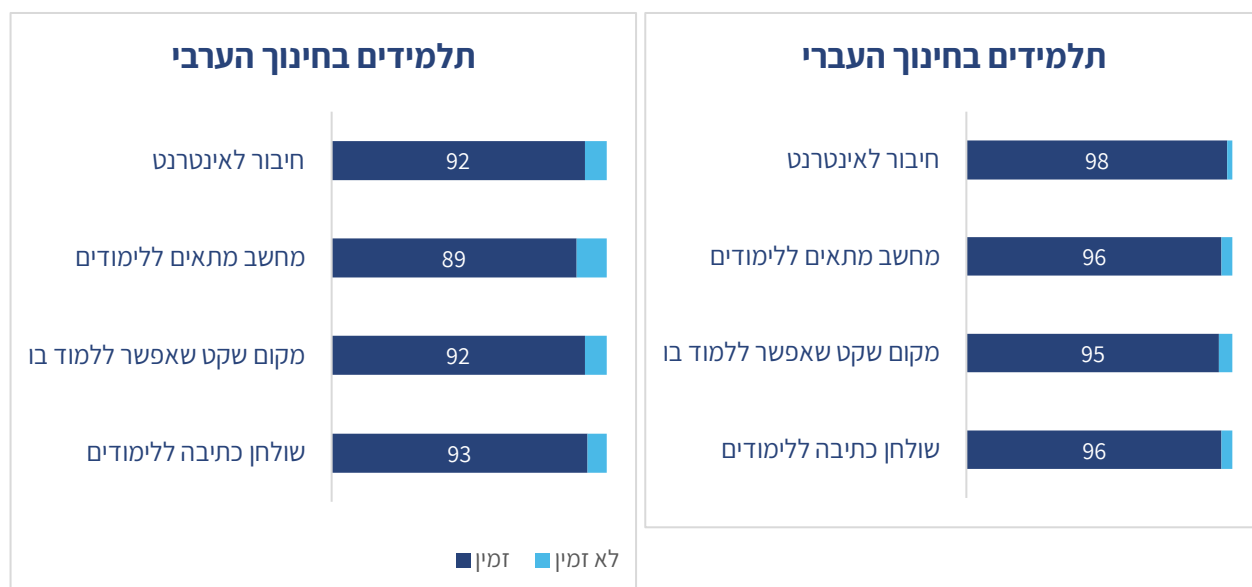
¹⁴ שם.

¹⁵ משרד האוצר, אגף הכלכלן הראשי, פערים חברתיים-כלכליים ומגזריים במידת המוכנות להוראה מרחוק במערכת החינוך, 2020.

¹⁶ מאגר מוחות, מכון מחקר ויעוץ בינתחומי, סקר דעת קהל בנושא חינוך, נערך עבור פורום קהלת, 25 במאי 2020.

מקום שקט שאפשר ללמוד בו, **מחשב שאפשר להשתמש בו וחיבור לאינטרנט**. בתרשים להלן מוצגים הנתונים על תלמידים בחינוך העברי ובחינוך הערבי.

תרשים 1: תנאי הלמידה בבית בקרב התלמידים בחינוך העברי והערבי, שיעור באחוזים¹⁷

מהנתונים עולה כי שיעורי התלמידים בחינוך הערבי שדיווחו כי זמינים עבורם אמצעי הלמידה בבית, לרבות אמצעים דיגיטליים, נמוכים מעט מהשיעורים המקבילים בקרב התלמידים בחינוך העברי. הפער הבולט ביותר בין יהודים לערבים בנתונים אלה הוא בפרמטר זמינות ה"מחשב שמתאים ללימודים": **4% מהתלמידים בחינוך העברי ציינו שאין להם מחשב, ולעומתם – 11% מהתלמידים בחינוך הערבי.**

מנתוני הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנת 2019, מתקבלת תמונה שונה מזו שעולה ממבחני פיז"ה. על פי חישוב נתונים שערכנו,¹⁸ בכ-16% מכלל משקי הבית שיש בהם ילדים בגילים 6-17 (גיל בית הספר) אין מחשב; ובחלוקה לפי מגזר: ב-11% מכלל משקי הבית שיש בהם ילדים בגילים האמורים בקרב יהודים ואחרים, וב-29% ממשקי הבית שיש בהם ילדים בגילים אלה בקרב הערבים.

¹⁷ משרד החינוך, הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה): [מוכנות בתי הספר לשילוב פדגוגיה מקוונת](#), 10 במאי 2020.

¹⁸ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [מחולל לוחות של הסקר החברתי – בחירת משתנים ומסננים: שנת הסקר 2019, אומדני נפשות](#), כניסה: 26 ביולי 2020.

יצוין כי המשתנה "חיבור לאינטרנט בבית" נבדק בסקר החברתי של הלמ"ס רק בקרב המשיבים שדיווחו שיש להם מחשב.¹⁹ שיעור המשיבים בשלילה לגבי חיבור לאינטרנט בבית מתוך המדווחים שיש להם מחשב בלבד מסתכם בכ-5% ממשקי הבית.

על פי ניתוח שנערך באגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר, על בסיס נתוני סקר הוצאות משקי בית של הלמ"ס,²⁰ לחלק לא מבוטל מהתלמידים אין כלים מתאימים ללמידה מרחוק: כ-20% מהתלמידים בישראל מתגוררים במשקי בית ללא מחשב ול-27% מהתלמידים אין בבית חיבור לאינטרנט. בכ-14.5% ממשקי הבית בישראל אין מחשב וגם לא חיבור לאינטרנט. ניכר פער גדול גם בנתונים אלה לבין הנתונים של ראמ"ה שהוצג לעיל. ייתכן שהפער נובע מכך שהנתונים של ראמ"ה מבוססים על דיווחי תלמידים בקבוצות אוכלוסייה מסוימות בלבד (כאמור, תלמידי כיתות י' בלבד, יהודים וערבים, ללא תלמידים בחינוך החרדי).

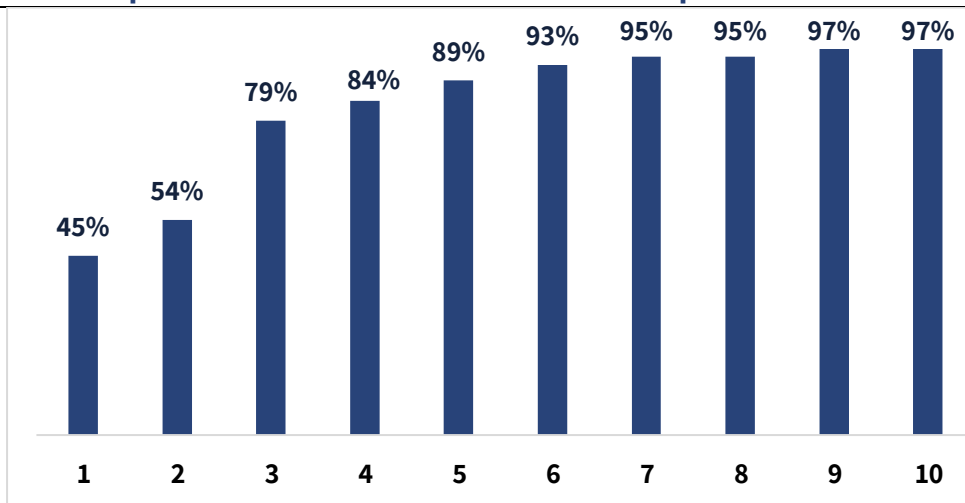
באשר לפערים בין תלמידים מקבוצות אוכלוסייה שונות, בניתוח של אגף הכלכלן הראשי נמצאו פערים גדולים יותר בין תלמידי החינוך העברי לתלמידי החינוך הערבי, ופערים גדולים עוד יותר בין שתי קבוצות אלה לבין התלמידים החרדים: כ-6% מהתלמידים היהודים הלא חרדים מתגוררים במשקי בית ללא מחשב וכ-8% מהתלמידים היהודים מתגוררים במשקי בית ללא מינוי על אינטרנט; ואילו בקרב תלמידים ערבים הנתונים הם 26% – ללא מחשב ו-28% – ללא מינוי על אינטרנט; ובקרב תלמידים חרדים: 42% – ללא מחשב ו-72% – ללא מינוי אינטרנט. כמו כן, כ-23% מהתלמידים הערבים חיים במשקי בית שבהם אין מחשב וגם לא אינטרנט, ולעומת זאת, 2% בלבד מן התלמידים היהודים שאינם חרדים חיים במשקי בית כאלה. עם זאת, גם לרמת ההכנסה יש קשר לשיעור משקי הבית עם מחשב ואינטרנט בקרב החברה החרדית, ושיעור זה עולה עם רמת ההכנסה.

בתרשים הבא מוצגים שיעורי משקי הבית שיש להם מינוי על אינטרנט לפי עשירון הכנסה. מהתרשים עולה כי לעומת שני העשירונים התחתונים, שבהם רק לכמחצית ממשקי הבית יש מינוי על אינטרנט (45%), בשני העשירונים העליונים לרוב המוחלט של משקי הבית (97%) יש מינוי על אינטרנט.

¹⁹ קטע זה במסמך, בנוגע לשיעור החיבור לאינטרנט בקרב משקי בית עם ילדים בגילי 6-17, עודכן ב-11 בנובמבר 2020.

העדכון בוצע לאחר קבלת הבהרות מהלמ"ס בנוגע לנתונים, על פיהן הניתוח של המשתנה "חיבור לאינטרנט" נערך רק בקרב משתתפי הסקר שצינו שיש להם מחשב. המשתתפים שצינו שאין ברשותם מחשב – לא נשאלו במפורש האם יש בביתם חיבור לאינטרנט ומוצגים במחולל הלוחות תחת ההגדרה "לא רלוונטי", אך לעתים הם נספרים על-ידי הלמ"ס ככאלו שאין בביתם חיבור כזה. לדוגמה, ראו [הודעה של הלמ"ס לקראת פתיחת שנת הלימודים בדף הפייסבוק](#) מ-30 באוגוסט 2020. בהודעה זו, על-פי שיטת החישוב של הלמ"ס שהוצגה לעיל, בכ-16% ממשקי הבית בחברה היהודית אין חיבור לאינטרנט, לעומת 32% ממשקי הבית בחברה הערבית, ובסה"כ, בכ-20% ממשקי הבית בישראל בהם ילדים בגילאי 6-17 – אין חיבור לאינטרנט. לא ברור האם המתודולוגיה שנבחרה על ידי הלמ"ס מאפשרת לקבל תמונה מדויקת על היקף הבתים בהם אין חיבור לאינטרנט, מאחר ויתכן כי ישנם מצבים בהם נעשה שימוש באינטרנט בתי באמצעות טלפון סלולרי חכם, טלוויזיה חכמה ואמצעי קצה אחרים, גם בהיעדר מחשב.

²⁰ משרד האוצר, אגף הכלכלן הראשי, [פערים חברתיים-כלכליים ומגזריים במידת המוכנות להוראה מרחוק במערכת החינוך](#), 2020.

תרשים 2: שיעור משקי הבית שיש בהם מינוי על אינטרנט לפי עשירון הכנסה²¹

יצוין כי עם הוצאת החרדים מהמדגם שיעור משקי הבית עם אינטרנט עולה לכ-56% בעשירון הראשון ולכ-63% בעשירון השני. בעשירונים גבוהים יותר השיעורים דומים בין שמכלילים את החרדים ובין שמוציאים אותם מן המדגם.

באופן כללי, יש לציין כי על פי נתוני הלמ"ס מ-2017, כ-22% ממשקי הבית היהודיים לא היו מנויים על אינטרנט. שיעורים דומים של משקי בית לא מחוברים נמצאו ביישובים פריפריאליים מאוד, פריפריאליים ומרכזיים. כ-51% ממשקי הבית הערביים ביישובים פריפריאליים לא היו מנויים על אינטרנט, ביישובי הביניים התקבל שיעור נמוך יותר – כ-46%, וביישובים מרכזיים מאוד התקבל דווקא השיעור הגבוה ביותר של משקי בית שאינם מנויים – כ-73%. פערים דומים בין יהודים לערבים נמצאו גם בנתוני הבעלות על מחשב ועל מחשב לוח (טאבלט) בתקופת איסוף הנתונים, כלומר ב-2017.²²

נציין עוד כי בסקר דעת קהל בקרב הורים ל-1,050 ילדים בגילים 3–16 שערך בחודש מאי 2020 מכון המחקר מאגר מוחות עבור פורום קהלת, במטרה לבחון את דפוסי הלמידה מרחוק בתקופת הקורונה, עמדות והעדפות ללימודים בעתיד, **נמצא כי הסיבות העיקריות לכך שלעיתים הילד לא למד בפועל בשעות ההוראה המוצעות הן חוסר עניין של הילד, בעיות טכניות והיעדר מחשב זמין.** בין 11% מהמשיבים (שהם הורים לילדים בגילים 3–5) ל-14% מהמשיבים (שהם הורים לילדים בגילים 12–16) ציינו כי לא היו בבית מחשבים או טאבלטים זמינים ללמידה מרחוק (12% בכלל המדגם). שיעור ההורים שהצביעו על בעיות טכניות בבית שבגללן הלמידה

²¹ שם.

²² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [דוח פני החברה בישראל, פרק 2: רווחת האוכלוסייה, תעסוקה ורמת חיים](#), אוגוסט 2019.

מהבית לא התאפשרה נע בין 8%, בגילים הנמוכים, ל-24%, בגילים 12-16 (17% בכלל המדגם).²³

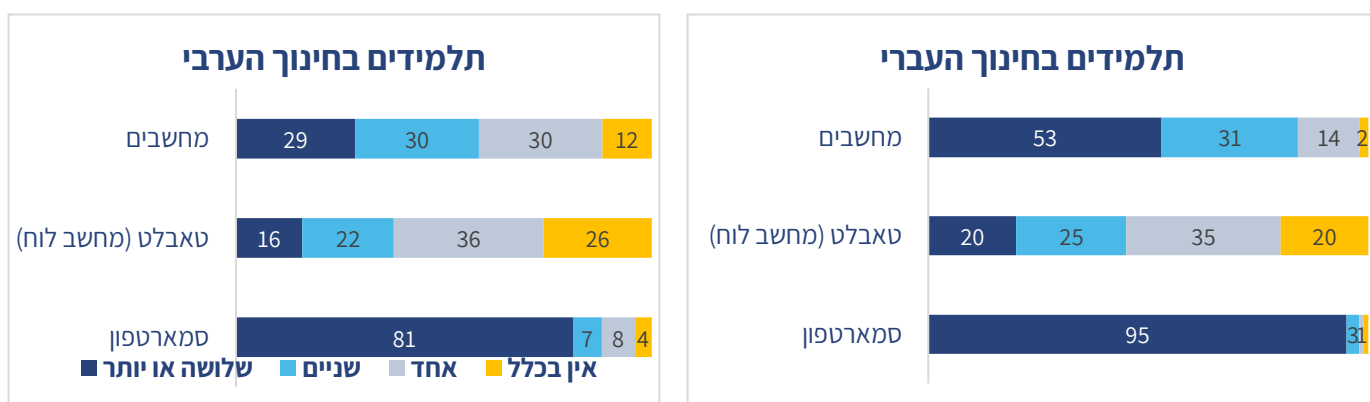
2.2.2 מספר אמצעי הקצה בבתייהם של התלמידים

בתקופת הסגר כלל התלמידים ורובם המוחלט של ההורים שהו בבתייהם, ונוצר צורך בשימוש של יושבי הבית בכמה אמצעי תקשוב במקביל. מהנתונים שהוצגו לעיל אפשר ללמוד באופן כללי על אמצעי הקצה שזמינים בבית, אך גם כאשר יש שיעור לא מבוטל של בעלי מחשבים וחיבור לאינטרנט, לא ניתן להסיק שאמצעים אלה זמינים לתלמידים בבית בכל עת, למשל, גם במקרים שבהם לתלמידים יש אחים שלומדים גם הם או בני משפחה אחרים שחולקים עימם את אמצעי הקצה הזמינים בבית.

להלן יוצגו נתונים על מספר מכשירי הקצה העומדים לרשות התלמידים, אך יש לציין כי גם הנתונים בעניין זה עשויים להסביר רק חלק מהתמונה של יכולת הלמידה מרחוק בבית התלמידים, משום שבמהלך הסגר נשמעו תלונות רבות של המשתמשים גם על בעיות באיכות הגלישה, הנובעות מהאיכות והנגישות של תשתיות האינטרנט בבית או ביישוב בכלל, או מכך שכמה אנשים בבית השתמשו ברשת בו בזמן, ובפרט לצורכי למידה או עבודה.

על פי נתוני ראמ"ה, 91% מהתלמידים דיווחו כי יש בביתם שלושה טלפונים חכמים או יותר (4% מהתלמידים דיווחו כי יש בביתם שני טלפונים חכמים, ול-3% יש בביתם רק טלפון חכם אחד). **47% מהתלמידים דיווחו כי יש בביתם שלושה מחשבים או יותר; 30% דיווחו כי יש בביתם שני מחשבים; 18% דיווחו על מחשב אחד בלבד בבית, ול-5% מהתלמידים אין מחשב בבית.** להלן הנתונים על תלמידים בחינוך העברי והערבי שנשאלו על מספר מכשירי הקצה שיש בביתם:

תרשים 3: מספר המכשירים העומדים לרשות התלמידים בביתם, שיעור באחוזים²⁴

²³ מאגר מוחות, מכון מחקר ויעוץ בינתחומי, [סקר דעת קהל בנושאי חינוך](#), נערך עבור פורום קהלת, 25 במאי 2020. הסקר נערך באמצעות פאנל אינטרנטי.

²⁴ משרד החינוך, הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה), [מוכנות בתי הספר לשילוב פדגוגיה מקוונת](#), 10 במאי 2020.

על פי הנתונים, ליותר מ-80% מהתלמידים בחינוך העברי יש בביתם שני מחשבים, שלושה או אף יותר. מצב זה שונה בקרב התלמידים בחינוך הערבי, ואצלם כ-60% מדווחים על שני מחשבים, שלושה או יותר. שיעור התלמידים בחינוך העברי שיש בביתם שלושה מחשבים או יותר הוא כמעט פי שניים משיעורם של התלמידים הערבים שיש בביתם שלושה מחשבים או יותר. עוד עולה מן הנתונים כי **שיעור התלמידים בחינוך הערבי שדיווחו כי בביתם מחשב אחד בלבד גבוה פי שניים לעומת תלמידים בחינוך העברי (30% לעומת 14%, בהתאמה).**²⁵

באגף הכלכלן הראשי ערכו בחינה של מספר המחשבים לפי עשירון הכנסה, ותוצאותיה משקפות את הפערים בנגישות הטכנולוגית המאפשרת את הלמידה מרחוק.²⁶

מהניתוח של אגף הכלכלן הראשי עלה כי בעוד שלכל תלמיד מהעשירון העליון יש בביתו שני מחשבים בממוצע, **רק לרבע מהתלמידים בעשירון התחתון יש מחשב במשק הבית. כלומר, קיים פער של פי עשרה בין העשירון העליון לתחתון במספר המחשבים לתלמיד.**

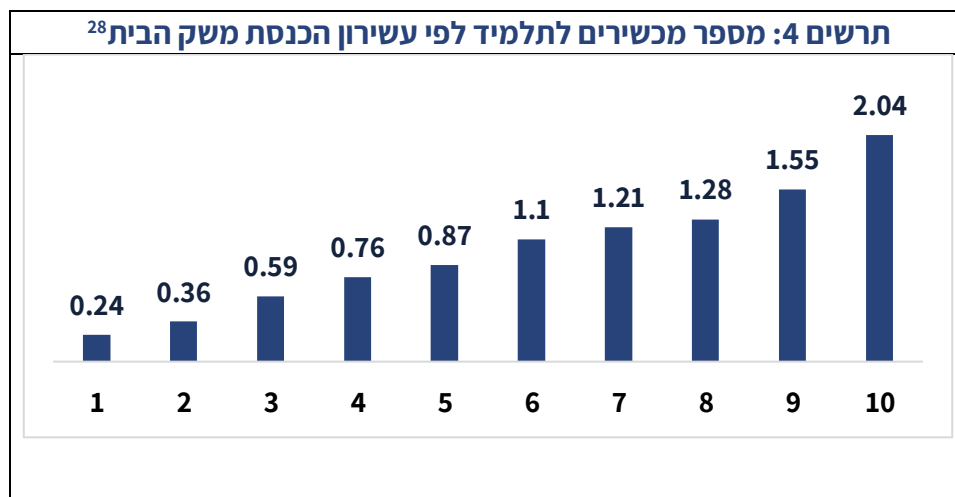
על פי עורכי הניתוח באגף הכלכלן הראשי, **ממצא זה ממחיש את קושי יישום הלמידה מרחוק של תלמידים מהעשירונים הנמוכים, אשר הם יותר מחמישית מכלל התלמידים במערכת החינוך. למעשה, לרוב משקי הבית בעשירון התחתון אין מחשב או חיבור לאינטרנט, וחסרה להם התשתית הנדרשת ללמידה מרחוק.**

יצוין כי שיעור משקי הבית עם ילדים גבוה הרבה יותר בעשירון התחתון (כ-66%) מהשיעור בעשירון העליון (21%).²⁷

²⁵ יצוין כי יש אי-התאמה קטנה בין הנתונים שהוצגו על ידי ראמ"ה בנוגע לבעלות המחשב בקרב התלמידים בחינוך הערבי: מהנתונים שהצגנו בתרשים 1 של המסמך עלה כי לכ-11% מכלל התלמידים בחינוך הערבי אין מחשב. בנתונים שהצגנו בתרשים 3 של המסמך מדובר על 12%.

²⁶ משרד האוצר, אגף הכלכלן הראשי, **פערים חברתיים-כלכליים ומגזריים במידת המוכנות להוראה מרחוק במערכת החינוך**, 2020.

²⁷ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הודעה לתקשורת, **מצאים ראשוניים מסקר הוצאות משק הבית 2018: נתוני הכנסות, הוצאות ובעלות על מוצרים של משקי הבית בישראל**, נובמבר 2019.

3. מענים ממשלתיים לצורך באמצעי קצה לילדים

כאמור, אתגר מרכזי של מערכת החינוך ביישום הוראה מרחוק הוא בהנגשת השירות לכלל התלמידים במערכת ללא תלות ברקע החברתי-כלכלי שלהם. אתגר זה חשוב במיוחד לנוכח העובדה שהפערים בין התלמידים במערכת החינוך היו גדולים עוד לפני התפרצות נגיף הקורונה.²⁹

סוגיית הבטחתם של אמצעים טכנולוגיים המאפשרים לכלל התלמידים להשתתף בלמידה מרחוק עלתה כבר בראשית תקופת משבר הקורונה הן בדיוני הכנסת והן בעתירות לבית המשפט העליון בנושא.³⁰

להלן יוצג מידע על התייחסותם של גורמים ממשלתיים למתן מענה לצורך באמצעי קצה לילדים לשם למידה מרחוק, בהתבסס על תשובת המדינה לעתירות לבג"ץ בנושא ועל מידע שנמסר ממשדד רה"מ לגבי תוכנית מחשב לכל ילד, המופעלת בשיתוף עמותת המפעל הלאומי לפיתוח

²⁸ בתרשים מוצגים נתוני כלל האוכלוסייה. אפשר לטעון כי התמונה המוצגת נובעת במידה רבה מנתוני האוכלוסייה החרדית, אשר מתאפיינת הן ברמות הכנסה נמוכות והן בשיעור מחשבים נמוך, אך גם בניכוי החרדים, מספר המחשבים לתלמיד נראה דומה ונע בין 0.37 ל-2.06. מקור: משרד האוצר, אגף הכלכלן הראשי, [פער חבתיים-כלכליים ומגזריים במידת המוכנות להוראה מרחוק במערכת החינוך](#), 2020.

²⁹ משרד האוצר, אגף הכלכלן הראשי, [פער חבתיים-כלכליים ומגזריים במידת המוכנות להוראה מרחוק במערכת החינוך](#), 2020.

³⁰ בג"ץ 2398/20 **עדאלה - המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' ראש הממשלה ומשרד החינוך**. לצד עדאלה היו בעותרים גם ועדת המעקב לענייני חינוך ערבי ועוד תשעה עותרים.

[בג"ץ 2823/20 נאדר נאצר ואחרים נ' שר החינוך רפי פרץ ואחרים](#). את העתירה הגישו הורים לילדים מקבוצות אוכלוסייה שונות (יהודים, ערבים ומבקשי מקלט) וכמה ארגונים חברתיים ובהם האגודה לזכויות האזרח בישראל, אגודת יהודי אתיופיה בישראל, ארגון הלה למען החינוך בשכונות ועירות הפיתוח, והיא הופנתה נגד שר החינוך, מנכ"ל המשרד שמואל אבוהב, יו"ר המזכירות הפדגוגית ד"ר מרים שליסל, ראש הממשלה, שר האוצר, שר התקשורת, ראש מטה ישראל דיגיטלית במשרד לשוויון חברתי ומרכז השלטון המקומי.

חברתי. בעת הגשת מסמך זה לוועדה טרם התקבלה תשובה ממשרד החינוך על בקשת המידע שהפנינו אליו בנושא זה.

עתירות לבג"ץ בדבר היעדר מענה ממשלתי

באחת העתירות שהוגשו לבג"ץ בנושא נטען: "היערכות משרד החינוך ללמידה מרחוק הותירה מחוץ לה רבבות על גבי רבבות תלמידים אשר אין ברשותם מחשבים ו/או נגישות לתשתיות אינטרנט, ותלמידים אשר יש בביתם מחשב אחד אף שמספר הילדים בגילאי חינוך חובה במשפחה, הזקוקים למחשב, גבוה יותר. מצוקה כלכלית והיעדר חיבור לרשת נפוצים בעיקר בקרב תלמידים ערבים, בהם תלמידים מהכפרים הבלתי מוכרים בנגב ותלמידים מירושלים המזרחית, תלמידים ממשפחות מבקשות מקלט ותלמידים מאוכלוסיית יוצאי אתיופיה".³¹

בתשובת המדינה לעותרים צוין כי מערך הלימודים מהבית בתקופת החירום הנוכחית אינו תחליף ללימודי החובה במוסדות הלימוד, ומטרתו ליצור עבור התלמידים סדר-יום לימודי ולאפשר שגרת לימודים מסוימת. משרד החינוך טען כי פעל במהלך המשבר הנוכחי וכי הוא ממשיך לפעול למתן מענה לאוכלוסיות אשר אין להן גישה לאמצעי למידה מקוונת. במסגרת פעילות זאת אספו גורמים במשרד נתונים על תלמידים מקבוצות אוכלוסייה שונות אשר אין בביתם אמצעי קצה (כפי שהוצג לעיל). כמו כן, גורמי המשרד ציינו כי נבחנת האפשרות שאגף התקציבים במשרד האוצר יקצה למשרד ראש הממשלה 30 מיליון ש"ח לצורך צמצום הפער הדיגיטלי בקרב ילדים ממשפחות מעוטות יכולת.³²

בית המשפט הציע לצדדים לחזור בהם מן העתירה, שכן רוב נושאי העתירות אינם דחופים עוד (בשל החזרת עיקר מערכת החינוך למתכונת לימודים רגילה במועד ההחלטה, ובשל היות העתירות כלליות מדי). **עם זאת, בית המשפט הבהיר: "בהתחשב בכך שתעצומות העותרים אכן מעלות שאלות נכבדות, ראוי לפיכך שהעותרים ימחקו את העתירות, תוך שמירת זכויות וטענות הצדדים הדדית ויפנו עתה לכל השרים הנוגעים בדבר וישטחו בפניהם בקשותיהם והשגותיהם וכי המשיבים יתנו דעתם למכלול בתקופה של כשלושה חודשים מעת שהפניות הללו תגענה אליהם, והכול לצורך היערכות ללמידה מרחוק בזמן חירום, לרבות אפשרות של פתיחת ערוצי רדיו וטלוויזיה ציבוריים ייעודיים למטרה זו, בצד התארגנות להיערכות תשתיתית וטכנולוגית להעברת שיעורים ברשת האינטרנט".**³³

³¹ בג"ץ 2823/20 נאדר נאצר ואחרים נ' שר החינוך רפי פרץ ואחרים.

³² בג"ץ 2823/20 נאדר נאצר ואחרים נ' שר החינוך רפי פרץ ואחרים, תגובה מקדמית מטעם המדינה, 20 במאי 2020.

³³ בג"ץ 2398/20 עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' ראש הממשלה ומשרד החינוך, בג"ץ 2823/20 נאדר נאצר ואחרים נ' שר החינוך רפי פרץ ואחרים, [פסק דין](#).

התייחסות שר החינוך ומנכ"ל המשרד בדיוני הכנסת

בסוף אפריל 2020, בדיון של הוועדה המיוחדת לחינוך של הכנסת,³⁴ אמר מנכ"ל משרד החינוך דאז שמואל אבואב כי יוקצו 50 מיליון שקלים לצמצום הפער הדיגיטלי בין התלמידים, אשר יספיקו, ככל הנראה, לרכישת 50,000 אמצעי קצה שיחולקו לתלמידים באמצעות הרשויות המקומיות. אבואב הדגיש כי זהו פתרון חלקי שרחוק מלתת מענה מלא לסוגיה. אבואב ציין עוד כי בכלל זה יירכשו עבור התלמידים מהחברה החרדית כמה עשרות אלפי טלפונים פשוטים המתאימים ללמידה באמצעות שמע (אודיו).

בדיון במליאת הכנסת שהתקיים כשבוע לאחר הדיון בוועדה חזר שר החינוך דאז, חה"כ רפי פרץ, על אמירה זו בנושא רכישת 50,000 מכשירי קצה. לדברי השר פרץ, הוא העלה את הסוגיה בדיון הממשלה, וראש הממשלה תמך בקידום התוכנית. הוא ציין כי משרד החינוך הוציא קול קורא לקידום התוכנית וכי הדבר הועבר לאישור משרד האוצר.³⁵

מתן מענה מסוים באמצעות תוכנית מחשב לכל ילד

בתשובת המדינה לעתירות האמורות לבג"ץ צוין כי נבחנת אפשרות להרחיב את תוכנית מחשב לכל ילד (ראו הרחבה להלן) בכפוף לאישורים הנדרשים, במטרה להעניק מחשבים לילדים שאין יד משפחתם משגת לרוכשם. בתשובת משרד ראש הממשלה על פנייתנו צוין כי תוכנית מחשב לכל ילד היא אכן הפלטפורמה שנבחרה לצורך מימוש התקציב הייעודי שצוין לעיל. להלן יוצגו מידע ונתונים נבחרים על פעילות התוכנית מחשב לכל ילד בכלל ועל הפעילות שמתקיימת במסגרתה לשם צמצום הפער הדיגיטלי בין התלמידים בעת הנוכחית בפרט.

3.1 תוכנית מחשב לכל ילד

תוכנית מחשב לכל ילד הוקמה בשנת 1996 ביוזמת אנשי עסקים מובילים בישראל ובשותפות משרד ראש הממשלה, כדי להעניק מחשבים, ערכות תוכנה והדרכה לילדים שאין יד משפחתם משגת לרוכשם. מטרת התוכנית היא לאפשר לילדים משכבות מצוקה לרכוש מיומנויות של שימוש במחשב והתחברות למאגרי מידע.

על פי המידע שמופיע באתר התוכנית, עד עתה הוענקו במסגרתה למעלה מ-97,000 ערכות מחשב (בערכת המחשב נכללים מחשב שולחני, חיבור לאינטרנט למשך שנה, קורס למידה למיומנויות שימוש במחשב, תמיכה ואחריות למשך שלוש שנים לבית המשפחה)³⁶ ב-216 רשויות מכלל המגזרים ברחבי הארץ, המשמשות למעלה מ-450,000 ילדים והורים.

³⁴ הכנסת ה-23, הוועדה המיוחדת להיערכות המערכת החינוך והחינוך המיוחד, לרבות לשנת הלימודים הבאה, פרוטוקול 11, [מתווה משרד החינוך לחזרה ללימודים](#), 22 באפריל 2020.

³⁵ הכנסת ה-23, דברי הכנסת, [ישיבה 21](#), 30 באפריל 2020, עמ' 23-35.

³⁶ אורלי תמיר, מנהלת התוכנית מחשב לכל ילד, עמותת המפעל הלאומי לפיתוח חברתי, שיחת טלפון, 26 ביולי 2020.

התוכנית מנוהלת על ידי מועצה ציבורית בראשות מנכ"ל משרד ראש הממשלה, ושותפים בה מנכ"לים או נציגים מטעמים של משרדים ממשלתיים (החינוך, האוצר, העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, העלייה והקליטה), יו"ר המרכז שלטון מקומי, נציגי העמותה והציבור.³⁷ המועצה מתכנסת פעם בשנה כדי לקבוע את היעדים של התוכנית, את התקציבים לשנה הבאה ואת החלק של הרשויות בתקצוב התוכנית. במסגרת המועצה פועלת ועדה ליעדים חברתיים, אשר מתכנסת במידת הצורך כדי להגדיר ולקבוע יעדים, קריטריונים לזכאות והחרגות מהם, בהתאם לצורך שעולה מהשטח.³⁸ ב-2012 קבעה הממשלה כי הוועדה תהא בראשות מנכ"ל משרד ראש הממשלה או נציגו.³⁹

ההחלטות על אופן חלוקת המשאבים במסגרת התוכנית מתקבלות בהתאם ליישובים שהביעו את נכוחותם להשתתף בתוכנית (דהיינו, לקחת חלק במימון) ובהתאם לאשכול הסוציו-אקונומי של היישוב. לדבריה של אורלי תמיר, מנהלת התוכנית בעמותה מחשב לכל ילד, כ-85% מהילדים שקיבלו מחשבים במסגרת התוכנית הם ילדים מרשויות באשכולות סוציו-אקונומיים 1-5.⁴⁰

איתור ומימון הילדים נעשה על ידי הרשויות המקומיות באמצעות ועדת היגוי שממנה ראש העיר, וחברים בה נציגי מחלקת החינוך, נציגי מחלקת הרווחה, נציגי ציבור ו/או נציג ועד ההורים. לפני הוועדה מונחים הקריטריונים של העמותה וכן המלצות בתי הספר ורשויות הרווחה.⁴¹

הקריטריונים לחלוקת המחשבים במסגרת התוכנית הם אלה:

- בבית המשפחה אין מחשב ומצבה הכלכלי אינו מאפשר לה לרכוש מחשב;
- הילדים לומדים בכיתות ב'-י';
- הילדים לומדים במסגרת חינוכית המוכרת על ידי משרד החינוך.

³⁷ החלטה 2892 של הממשלה ה-32, [שינוי הרכב המועצה הציבורית של תוכנית "מחשב לכל ילד"](#), 24 בפברואר 2011.

³⁸ אורלי תמיר, מנהלת התוכנית מחשב לכל ילד, עמותת המפעל הלאומי לפיתוח חברתי, שיחת טלפון, 26 ביולי 2020.

³⁹ החלטה 4631 של הממשלה ה-32, [מינוי נציגים מטעם מנכ"ל משרד ראש הממשלה במועצה הציבורית של תוכנית "מחשב לכל ילד"](#) [ובוועדת החריגים להעברת משרדי הממשלה לירושלים](#), 17 במאי 2012, תאריך עדכון: 18 בספטמבר 2017; החלטה 2892 של הממשלה ה-32, [שינוי הרכב המועצה הציבורית של תוכנית "מחשב לכל ילד"](#), 24 בפברואר 2011, תאריך עדכון: 18 בספטמבר 2017.

⁴⁰ אורלי תמיר, מנהלת התוכנית מחשב לכל ילד, עמותת המפעל הלאומי לפיתוח חברתי, שיחת טלפון, 27 ביולי 2020.

⁴¹ [תוכנית מחשב לכל ילד](#), [אודות התוכנית](#), כניסה: 26 ביולי 2020.

לדברי תמיר, אם משפחה שנמצאה זכאית לקבלת המחשב אינה יכולה לעמוד בתשלום ההשתתפות העצמית, העמותה מסייעת בהשלמת התשלום. אין מקרים שמשפחה זכאית לא קיבלה מחשב מסיבה זאת.⁴²

במימון התוכנית שותפים כמה גורמים:⁴³

- העמותה, באמצעות גיוס תרומות;
- משרד ראש הממשלה;
- הרשויות המקומיות (באופן דיפרנציאלי, בהתאם למיקומם בסולם הסוציו-אקונומי כפי שהוא מוגדר באשכולות הלמ"ס);
- משפחות הילדים (בסכום סמלי של 270 ש"ח).

לצד התקציב של המדינה העמותה מעמידה תקציב זהה ממשאביה ותורמיה.⁴⁴

3.1.1 הרחבת פעילות התוכנית בעקבות משבר הקורונה

היעד של התוכנית לשנת 2020, שנקבע טרם פריצת משבר הקורונה, היה להעניק כ-7,000 מחשבים וערכות מחשב. התקציב המקורי של התוכנית שאושר למשרד ראש הממשלה היה כ-6.5 מיליון ש"ח בתחילת השנה, ואילו הבקשה לתקציב בשנה זו מטעם המשרד הייתה 13 מיליון ש"ח.⁴⁵

בעקבות התפרצות המגפה הוגדלו יעדי החלוקה והגופים השותפים פעלו להרחבת התקציב. כאמור, בסוף אפריל 2020 הודיעו שר החינוך ומנכ"ל משרד החינוך על כוונה להקצות תקציב של 50 מיליון שקלים לצמצום הפער הדיגיטלי בין התלמידים. סכום זה יספיק, ככל הנראה, לרכישת 50,000 אמצעי קצה שיחולקו לתלמידים באמצעות הרשויות המקומיות. מתשובת המדינה על עתירות לבג"ץ ומתשובה עדכנית של משרד ראש הממשלה על פנייתנו עולה כי בהמשך לכך הוחלט כי רכישת המכשירים ואספקתם לתלמידים תיעשה באמצעות התוכנית מחשב לכל ילד.

לדברי מנהלת תחום פרויקטים לאומיים באגף תקציבים ופרויקטים במשרד ראש הממשלה בת חן אילות, במקום הסכום המבוקש של 50 מיליון ש"ח אישר החשב הכללי במשרד האוצר סכום של 30 מיליון ש"ח, בחלוקה זו בין הגופים הפועלים:

- **תקציב של 27 מיליון ש"ח אושר למשרד ראש הממשלה לרכישת מחשבים: 13.5 מיליון ש"ח אושרו עבור הפעילות בשנת 2020 ו-13.5 מיליון ש"ח נוספים – עבור**

⁴² אורלי תמיר, מנהלת התוכנית מחשב לכל ילד, עמותת המפעל הלאומי לפיתוח חברתי, שיחת טלפון, 26 ביולי 2020.

⁴³ תוכנית מחשב לכל ילד, כניסה: 23 ביולי 2020.

⁴⁴ בת חן אילות, מנהלת תחום פרויקטים לאומיים, אגף תקציבים ופרויקטים, משרד ראש הממשלה, שיחת טלפון, 27 ביולי 2020.

⁴⁵ שם.

שנת 2021. יצוין כי התקציב לשנת 2021 אושר באופן טנטיבי בלבד, והוא מותנה באישור התקציב לשנת 2021.

- 3 מיליון ש"ח נוספים אושרו עבור משרד החינוך לרכישת אמצעים טכנולוגיים ללמידה מרחוק עבור התלמידים בחינוך החרדי.

באשר לחלוקה של המחשבים, באפריל 2020 פורסם כי בהמשך להנחיית ראש הממשלה פעל משרד ראש הממשלה לקדם חלוקה של כ-4,000 מחשבים וערכות מחשב ברחבי הארץ באמצעות התוכנית, בהתאם למיפוי צרכים שנעשה על ידי צוותי החינוך והרווחה ברשויות המקומיות. המשרד ציין כי בגלל מגפת הקורונה והצורך בלמידה מרחוק, נעשים מאמצים מיוחדים מול משרד החינוך לאתר תלמידים נוספים הזקוקים לסיוע כדי שיוכלו להשתלב בתהליכי הלמידה מרחוק, וכן נעשים מאמצים מול המגזר העסקי כדי להרחיב את משאבי התוכנית.⁴⁶

עד כה, במהלך שנת 2020 חולקו במסגרת התוכנית מחשב לכל ילד קרוב ל-7,000 מחשבים וערכות מחשב (כולל 4,000 המחשבים שעל חלוקתם הכריז ראש הממשלה באפריל, כפי שצוין לעיל).⁴⁷

בזכות הגדלת התקציב נערכים במסגרת התוכנית לחלוקה של 5,000 עד 8,000 מחשבים נוספים. לדברי בת חן אילות, התקופה העומדת לרשות גורמי התוכנית כדי לנצל את התקציב שאושר – חמישה חודשים בלבד עד לסיום השנה – היא תקופה קצרה למדי.

3.2 פעילות משרד החינוך

כאמור, מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה למשרד החינוך בבקשות מידע בנוגע לתלמידים שאין להם גישה לאמצעי קצה, תשתיות אינטרנט וכדומה, וכן ובנוגע לפעילות המשרד לצמצום הפער הדיגיטלי במסגרת התקציב הנוסף שהוחלט להקצות לנושא. **נכון למועד סיום העבודה על המסמך הנוכחי טרם קיבלנו מענה מטעם גורמי המשרד.**

בדיון הוועדה לזכויות הילד של הכנסת בנושא "הצורך החיוני במחשב לכל ילד" שהתקיים ב-28 ביולי 2020 דיווח נציג משרד האוצר כי משרדו הגיע להסכמות עם משרד החינוך בנוגע לתקציב של חצי מיליארד ש"ח לתשתיות תקשורת לבתי ספר וכן **תקציב של כ-400 מיליון ש"ח לרכישת כ-140,000 מחשבים לתלמידים** (כולל חבילות תקשורת, ביטוח ועמדות טעינה בבתי ספר), אשר יוקצו במתכונת של ספריות השאלה באמצעות בתי הספר.⁴⁸

⁴⁶ משרד ראש הממשלה, הודעת דוברות, [בהנחיית ראש הממשלה נתניהו חולקו כ-4,000 מחשבים ברחבי הארץ במסגרת תוכנית מחשב לכל ילד](#), 7 באפריל 2020.

⁴⁷ בת חן אילות, מנהלת תחום פרויקטים לאומיים, אגף תקציבים ופרויקטים, משרד ראש הממשלה ואורלי תמיר, מנהלת התוכנית מחשב לכל ילד, עמותת המפעל הלאומי לפיתוח חברתי, שיחת טלפון, 27 ביולי 2020.

⁴⁸ פרוטוקול מס' 13 משיבת הוועדה המיוחדת לזכויות הילד בנושא: [הצורך החיוני במחשב לכל ילד](#), 28 ביולי 2020.